

सिंचाई विभाग को परिचय

सिंचाई विभागको संगठनात्मक विकासक्रम

- ❧ कृषकहरुको आफ्नै प्रयासबाट परापूर्व कालदेखि नै सिंचाई विकास भै आएकोमा बि.स. १९७९ देखि सरकारीस्तरबाट सिंचाई विकासको शुरुवात
- ❧ बि.स.१९८५ मा निर्माण गरिएको चन्द्र नहर देखि नयाँ सिंचाई प्रविधिको थालनी हुँदै बि.स. २००९ मा नहर विभागको स्थापना
- ❧ बि.स.२०२३ मा सिंचाई तथा खानेपानी विभाग, बि.स. २०२९ मा सिंचाई तथा जलवायु विज्ञान विभाग हुँदै बि.स. २०४४ मा सिंचाई विभागको स्थापना
- ❧ बि.सं. २०५९ मा जिल्ला सिंचाई कार्यालयहरु डिभिजन, सबै डिभिजनको रुपमा परिणत
- ❧ चालु आ.व. २०७२/७३ देखि उपत्यका र सबै जिल्लाहरुमा सिंचाई विकास डिभिजन सबै डिभिजन कार्यालयहरु रहने गरी साङ्गठनिक संरचनामा सुधार

विभागको उद्देश्य

- ❧ कृषिमा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने सतह तथा भूमिगत जलस्रोतलाई संयोजनात्मक रुपमा अधिकतम उपयोग गरी क्षेत्रीय रुपमा संतुलित र सामन्जस्ययुक्त विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- ❧ सिंचाई संरचनाहरुको उचित मर्मत संभार, प्रभावकारी जल व्यवस्थापन, आधुनिकीकरण गर्ने तथा नयाँ सिंचाई योजनाहरुको निर्माण गरी वर्षेभरी भरपर्दो सिंचाई सेवा पुऱ्याउने ।

■ बहुउद्देशीय जलाशय एवं अन्तर जलाधार जलस्थानान्तरण योजना लगायत सिंचाइ सम्बन्धी प्रविधिको विकास तथा कार्यान्वयन गराउने।

सिंचाइ विकास		आ. व. २०७३/७४ सम्मको सिंचाइ विकासको स्थिति	
कुल क्षेत्रफल (देशको)	१,४७,१८,१०० ह	कुल सिंचाइ विकास गरीएको क्षेत्रफल	१४, ३३, २८७ हे.
कुल कृषि योग्य क्षेत्रफल	२६,४१,००० हे.	सतह सिंचाइ वाट	८, ११, ६९७ हे.
कुल सिंचाइ योग्य क्षेत्रफल	१७,६६,००० हे.	भूमीगत जल सिंचाइ वाट	४,४४, ७३५ हे.
		कृषक व्यवस्थित सिंचाइ प्रणाली	१,७६, ८५५ हे.

मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरुको स्विकृत संगठन विवरण

सिंचाइ मन्त्रालय

सिंचाइ विभाग

जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन विभाग

भूमिगत जलश्रोत विकास समिति

जलश्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र

क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालय - ५

भूमिगत जल सिंचाइ निर्देशनालय - १

सिंचाइ व्यवस्थापन निर्देशनालय - १

सिंचाइ विकास डिभिजन - ५७

सिंचाइ विकास सब-डिभिजन - १६

भूमिगत जल सिंचाइ डिभिजन - ११

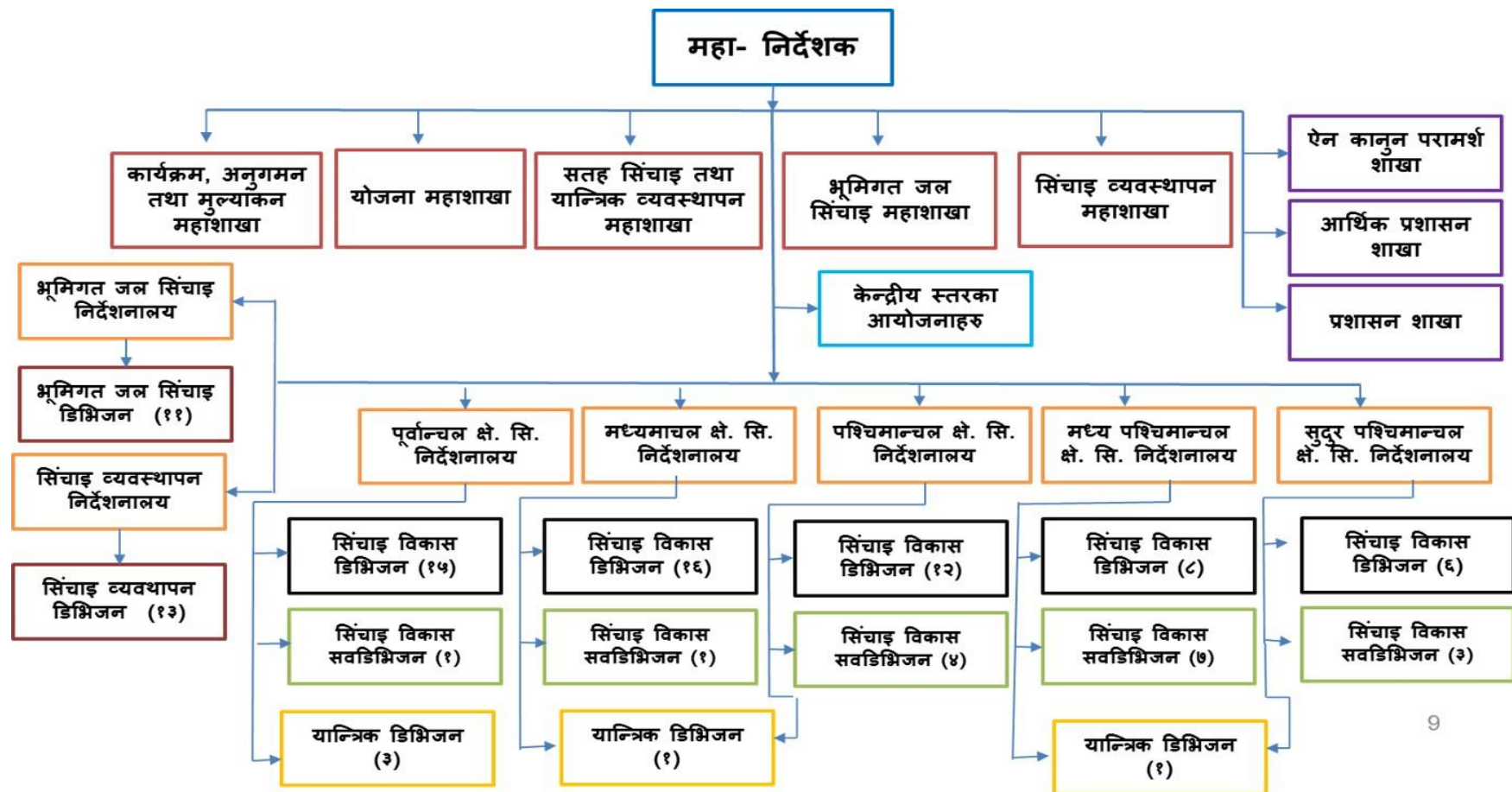
सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - १३

डिभिजन कार्यालय - २४

सब-डिभिजन कार्यालय - २

विभागको वर्तमान संगठनात्मक संरचना यस प्रकार रहेको छ

सिंचाइ डीभिजन/सव-डिभिजनको क्षेत्रगत व्यवस्था

निर्देशनालय	डिभिजन	सव डिभिजन	यान्त्रिक डिभिजन	व्यवस्थापन डिभिजन सवडिभिजन	भूमीगत जल सिंचाइ
पुर्वाञ्चल	१५	१	१	३ / १	२
मध्यमाञ्चल	१७	१	१	३ / ०	५
पश्चिमाञ्चल	११	४		२ / १	१
मध्य पश्चिमाञ्चल	१२	३	१	१ / १	२
सुदुर पश्चिमाञ्चल	२	४		१ / ०	१
जम्मा	५७	१६	३	१० / ३	११

सिंचाइ व्यवस्थापन निर्देशनालय - १

भूमीगत जल सिंचाइ निर्देशनालय - १

सिँचाई निर्देशनालयहरुका नाम यस प्रकार रहेका छन्

1. पुर्वाञ्चल क्षेत्रीय सिँचाई निर्देशनालय, बिराटनगर
2. मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय सिँचाई निर्देशनालय, ललितपुर
3. पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय सिँचाई निर्देशनालय , पोखरा
4. मध्य पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय सिँचाई निर्देशनालय, बिरेन्द्रनगर
5. सुदुर पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय सिँचाई निर्देशनालय, धनगढी
6. सिँचाई व्यवस्थापन निर्देशनालय, चितवन
7. भूमीगत जल सिँचाई निर्देशनालय, चितवन

सिँचाई डिभिजन र सब डिभिजनहरुका नाम यस प्रकार रहेका छन्

पुर्वाञ्चल विकास क्षेत्र	मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र	पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	मध्य पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	सुदुर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र
सिँचाई विकास डिभिजन, ताप्लेजुङ	सिँचाई विकास डिभिजन, दोलखा	सिँचाई विकास डिभिजन, गोर्खा	सिँचाई विकास डिभिजन, रुकुम	सिँचाई विकास डिभिजन, बझाङ

सिंचाई विकास डिभिजन, पाचथर	सिंचाई विकास डिभिजन, रामेछाप	सिंचाई विकास डिभिजन, लम्जुंग	सिंचाई विकास डिभिजन, प्युठान	सिंचाई विकास डिभिजन, आछाम
सिंचाई विकास डिभिजन, इलाम	सिंचाई विकास डिभिजन, सिन्धुली	सिंचाई विकास डिभिजन, कास्की	सिंचाई विकास डिभिजन ,सल्यान	सिंचाई विकास डिभिजन,डोटी
सिंचाई विकास डिभिजन, झापा	सिंचाई विकास डिभिजन, धनुषा	सिंचाई विकास डिभिजन, तनहुँ	सिंचाई विकास डिभिजन, दाङ	सिंचाई विकास डिभिजन,कैलाली
सिंचाई विकास डिभिजन, संखुवासभा	सिंचाई विकास डिभिजन, महोत्तरी	सिंचाई विकास डिभिजन, नवलपरासी	सिंचाई विकास डिभिजन, जाजरकोट	सिंचाई विकास डिभिजन,बैतडी
सिंचाई विकास डिभिजन, तेह्रथुम	सिंचाई विकास डिभिजन, सर्लाही	सिंचाई विकास डिभिजन, पाल्पा	सिंचाई विकास डिभिजन, दैलेख	सिंचाई विकास डिभिजन,कन्चनपुर
सिंचाई विकास डिभिजन ,भोजपुर	सिंचाई विकास डिभिजन, सिन्धुपाल्चोक	सिंचाई विकास डिभिजन, अर्घाखाँची	सिंचाई विकास डिभिजन, सुर्खेत	सिंचाई विकास डिभिजन,दार्चुला

सिंचाइ विकास डिभिजन,धनकुटा	सिंचाइ विकास डिभिजन, नुवाकोट	सिंचाइ विकास डिभिजन, रुपन्देही	सिंचाइ विकास डिभिजन, डोल्पा	सिंचाइ विकास डिभिजन,बाजुरा
सिंचाइ विकास डिभिजन, मोरंग	सिंचाइ विकास डिभिजन, धादिंग	सिंचाइ विकास डिभिजन, कपिलवस्तु	सिंचाइ विकास डिभिजन, मुगु	सिंचाइ विकास डिभिजन,डडेलधुरा
सिंचाइ विकास डिभिजन, सुनसरी	सिंचाइ विकास डिभिजन, काठमाडौँ	सिंचाइ विकास डिभिजन, बागलुङ	सिंचाइ विकास डिभिजन, जुम्ला	
सिंचाइ विकास डिभिजन, ओखलढुंगा	सिंचाइ विकास डिभिजन,काभ्रेपलान्चोक	सिंचाइ विकास डिभिजन, मनाङ्	सिंचाइ विकास डिभिजन, कालिकोट	
सिंचाइ विकास डिभिजन, खोटांग	सिंचाइ विकास डिभिजन, रौतहट	सिंचाइ विकास डिभिजन, मुस्ताङ	सिंचाइ विकास डिभिजन, हुम्ला	
सिंचाइ विकास डिभिजन, उदयपुर	सिंचाइ विकास डिभिजन, बारा	सिंचाइ विकास डिभिजन, पर्वत	सिंचाइ विकास डिभिजन, बाँके	

सिंचाइ विकास डिभिजन, सप्तरी	सिंचाइ विकास डिभिजन, पर्सा	सिंचाइ विकास डिभिजन, म्याग्दी	सिंचाइ विकास डिभिजन, बर्दिया	
सिंचाइ विकास डिभिजन, सिराहा	सिंचाइ विकास डिभिजन, मकवानपुर	सिंचाइ विकास डिभिजन, स्याङ्जा	सिंचाइ विकास डिभिजन, रोल्पा	
सिंचाइ विकास डिभिजन, सोलुखुम्बु	सिंचाइ विकास डिभिजन, चितवन	सिंचाइ विकास डिभिजन, गुल्मी		
	सिंचाइ विकास डिभिजन, रसुवा			

यान्त्रिक ब्यवस्थापन डिभिजन	सिंचाइ आयोजना कार्यक्रम
यान्त्रिक ब्यवस्थापन डिभिजन, मोरंग	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम, जावलाखेल
यान्त्रिक ब्यवस्थापन डिभिजन, पर्सा	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना, जावलाखेल
यान्त्रिक ब्यवस्थापन डिभिजन, बाँके	भूमिगत जलसिंचाइ आयोजना , चितवन
	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि छेत्र आयोजना, जावलाखेल
	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना, जावलाखेल
	प्रगन्ना कुलो सिंचाइ योजना , सम्पर्क कार्यालय, जावलाखेल
	सिंचाइ संस्थागत विकास आयोजना, जावलाखेल
	यान्त्रिक व्यवस्थापन साखा, जावलाखेल
	सिक्टा सिंचाइ आयोजना, नेपालगंज, बाँके
	सुनसरी मोरंग सिंचाइ आयोजना, बिराटनगर
	समुदयीक स्यालो टुबवेल सिंचाइ आयोजना , लाहान
	बागमती सिंचाइ आयोजना, कर्मैया
	महाकाली सिंचाइ आयोजना, महेन्द्रनगर
	मझौला सिंचाइ आयोजना , जावलाखेल
	भेरी बबई डाईभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना,
	रानी जमरा कुलेरीया सिंचाइ आयोजना, टीकापुर
	बबई सिंचाइ आयोजना, बर्दिया
	जल साधन तयारी आयोजना (WRPPF)

	सिंचाई पुर्नस्थापना आयोजना
	कर्णाली अंचल सिंचाई विकास कार्यक्रम
	सुर्खेत उपत्यका सिंचाई विकास आयोजना
	समृद्ध तराइ मधेश सिंचाई विकास विशेष कार्यक्रम

सिंचाइ निर्देशनालय तथा विकास डिभिजन र सबडिभिजन

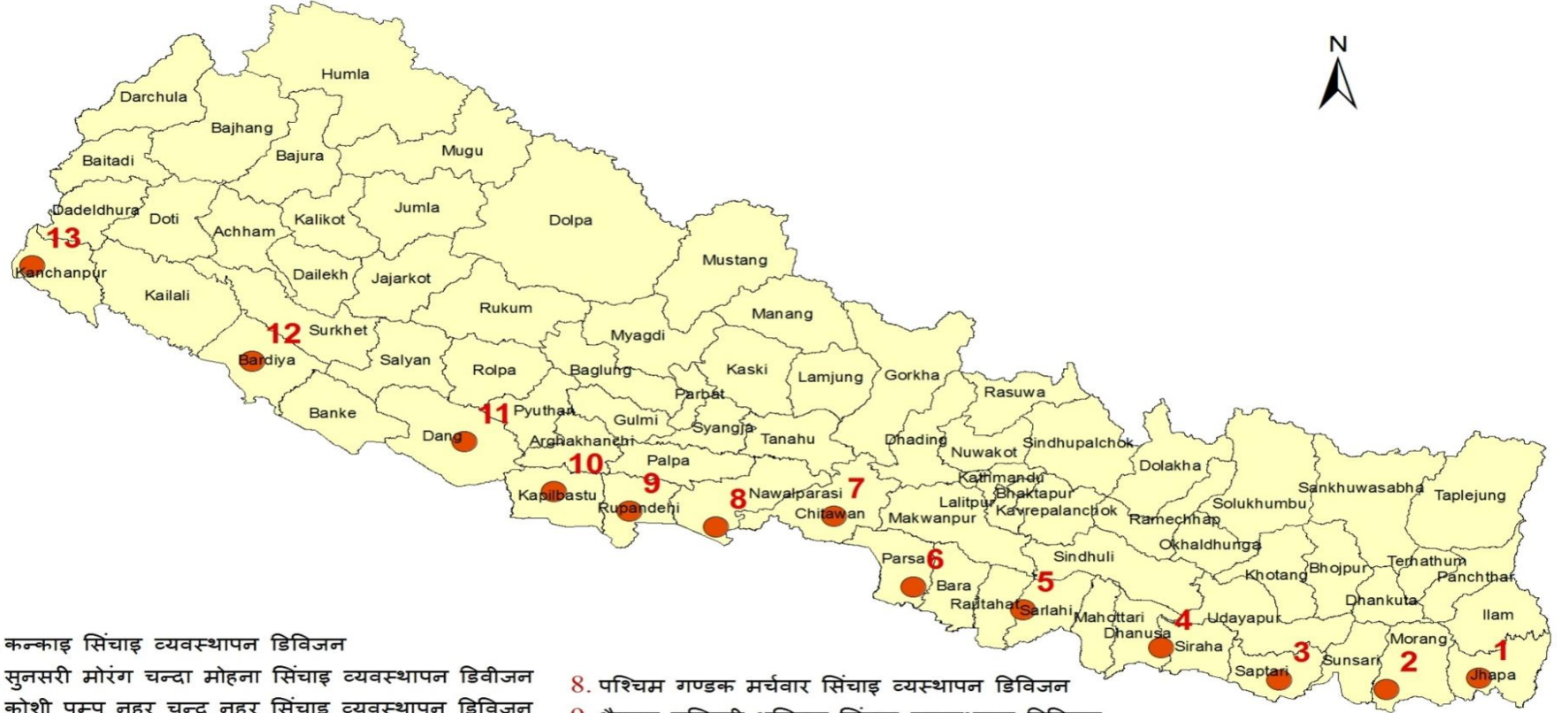
Department of Irrigation, Government of Nepal (Updated : October, 2015)

संचालनमा रहेका केही सिंचाइ प्रणालीहरुको अवस्थिति

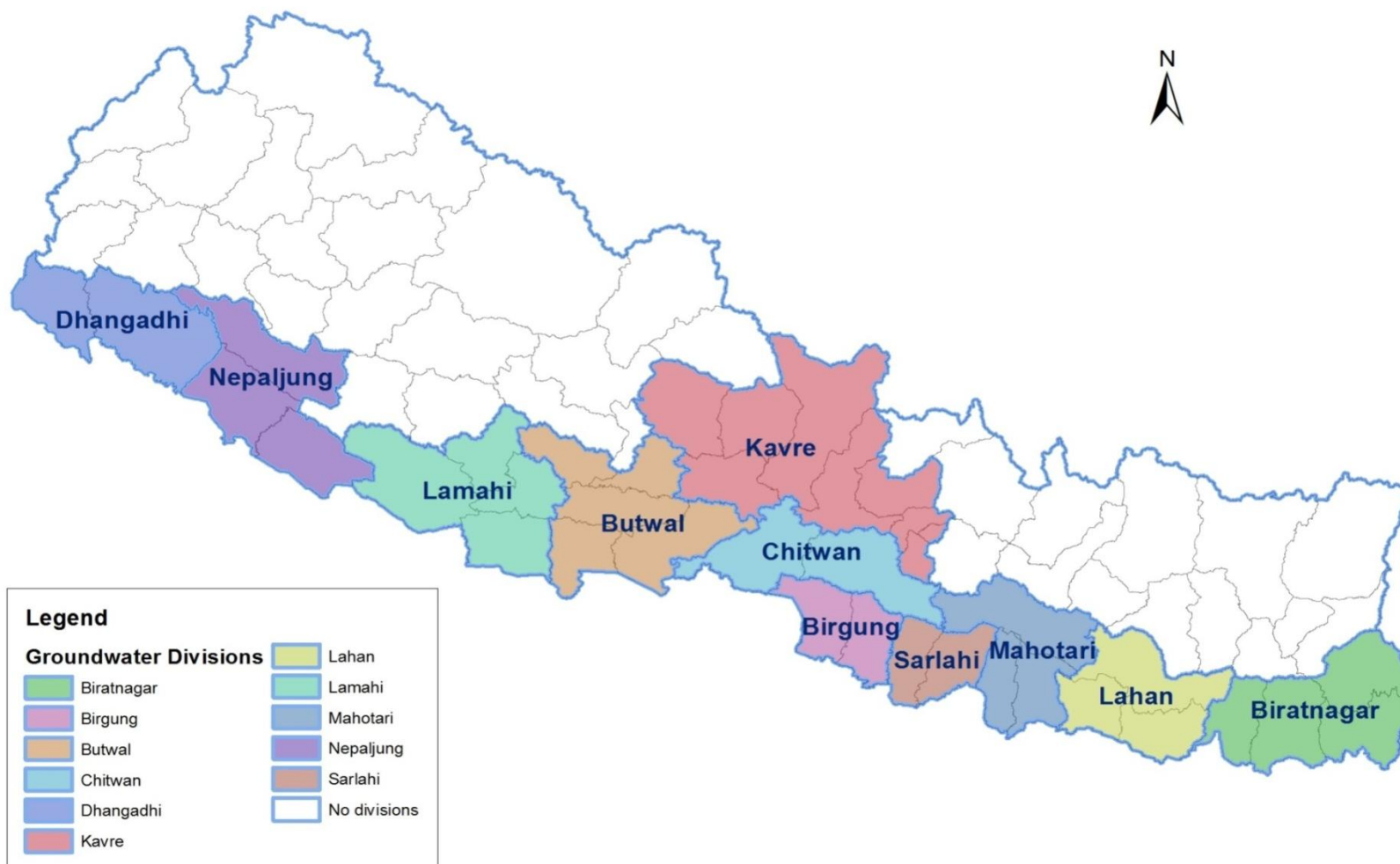
१. महाकाली सिं.आ.	५ .बबई सिं.आ.	९. मर्चवार लिफ्ट सिं.प्र.	१३. नारायणी सिं.प्र.	१७ .चन्द्र नहर सिं.प
२ .पथरैया सिं.प्र.	६ सिक्टा सिं.आ	१०. भैरहवा लुम्बिनी भुमिगत	१४. बागमती सिं.प्र.	१८. सुनसरी मोरंग सिं.प
३ .रानी जमरा कुलरिया	७.प्रगन्ना तथा बडकापथ सिं.आ.	११. नेपाल गण्डक पश्चिमी नहर	१५. मनुष्मारा सिं.प्र.	१९. कन्काई सिं.प्र.
४. भेरी बबई डाइभर्सन आयोजना	८ .बाणगंगा सिं.प्र.	१२. नारायणी लिफ्ट सिं.प	१६. कमला सिं.प्र.	२०.कोशी पम्प नहर सि.प्र.

सिँचाइ व्यवस्थापन डिभिजनहरु

1. कन्काइ सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
2. सुनसरी मोरंग चन्दा मोहना सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
3. कोशी पम्प नहर चन्द्र नहर सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
4. कमला सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
5. बागमती मनुस्मारा झाँझ व्यवस्थापन डिविजन
6. नारायणी सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
7. नारायणी लिफ्ट खगेरी सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
8. पश्चिम गण्डक मर्चवार सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
9. भैरहवा लुम्बिनी भूमिगत सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
10. बाणगंगा सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
11. प्रगन्ना सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
12. बबई राजपुर सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन
13. महाकाली पथरैया सिँचाइ व्यवस्थापन डिविजन

भूमिगत सिँचाई विकास निर्देशनालय र डिभिजनहरु

सिँचाइ विभाग अन्तरगत हाल बैदेशिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रमहरु(२०७३/७४)

- सिँचाइ तथा जलश्रोत व्यवस्थापन आयोजना (IWRMP-AF)
- समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना (CMIASP-AF)
- सिँचाइ प्रणाली सुधार आयोजना (ISMP) विकास
- जल साधन योजना तयारी सुविधा आयोजना (WRPPF)
- सिक्टा सिचाइ आयोजनाको डुडुवा नहर प्रणालीको सुधारमा सउदी कोषको सहयोग
- रानी जमरा कुलरिया सिचाइ आयोजनाको विस्तारमा विश्व बैंकको सहयोग
- बाग्मती सिँचाइ आयोजनाको विस्तारमा सउदी कोषको सहयोग ।

सिँचाइ अन्तर्गत केही महत्वपूर्ण लिंकहरु यस प्रकार रहेको छन

Ministry Of Irrigation - www.moir.gov.np/

Department Of Irrigation- www.doi.gov.np

Medium Irrigation Project - www.doi.gov.np/mip/

Community Managed Irrigated Agriculture Sector Project (CMIASP) -
www.cmiasp-mis.com.np/CMIASPWeb/index.php

Irrigation And Water Resources Management project (IWRMP) – www.doi.gov.np/iwrmp/

Non conventional irrigation project (NITP) - www.doi.gov.np/nitp/

Mahakali irrigation project – www.mip.gov.np